

INSTITUTIONAL EVOLUTION OF HIGHER EDUCATION IN GEORGIA

Shota Veshapidze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Associate professor, Georgia
E-mail: Shota46@yahoo.com

Gia Zoidze

Batumi Shota Rustaveli State University,
Batumi State Maritime Academy,
Invited Lecturer, Georgia.
E-mail: giazoidze@yahoo.com

DOI suffix: 10.36962/NEC6102202133

ABSTRACT

Education policy is an important direction of Georgia's security policy, of which higher education is an integral part. Institutions occupy an important place in its development. Regulatory norms, institutions, values, cultural patterns, forms of ownership are recognized directions for establishing progress in the education system, its arrangement and institutionalization.

In conditions when there is no orderly, social protection-oriented system, as well as any clearly defined priorities, all forms of discrimination in the labor system in the education system are excluded by the Georgian legislation. In this field, sufficient experience has been accumulated in public and private higher education institutions of Georgia. This approach was developed by the adoption of the Organic Law of Georgia on the Labor Code of Georgia.

Georgia needs the development of institutions that will enable us to effectively realize the potential of the higher education system. It is also important to implement long-term education reform, which is openly supported by the World Bank.

Keywords: Institute, Institutionalization, Education Policy, Higher Education, European Standard Education System.

საქართველოს უმაღლესი განათლების ინსტიტუციური ევოლუცია

შოთა ვეშაპიძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი, საქართველო

გია ზოიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ბათუმის სახელმწიფო საზღვაო
აკადემია, მონვეული ლექტორი, საქართველო

ანოტაცია

განათლების პოლიტიკა საქართველოს უსაფრთხოების პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მიმართულებაა, რომლის შემადგენელი ნაწილია უმაღლესი განათლება. მის განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილი

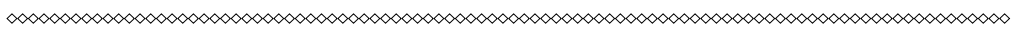

უჭირავს ინსტიტუტებს. მარეგულირებელი სამართლის ნორმები, დაწესებულებები, ფასეულობები, კულტურული ნიმუშები, საკუთრების ფორმები, განათლების სისტემაში პროგრესის დამკვიდრების, მისი მონყობის და ინსტიტუციონალიზაციის აღიარებული მიმართულებაა.

ისეთ პირობებში, როდესაც არ არსებობს მონესრიგებული, სოციალურ დაცულობაზე ორიენტირებული სისტემა, ასევე, რაიმე ნათლად გამოკვეთილი პრიორიტეტები, საქართველოს კანონმდებლობით გამოირიცხა დისკრიმინაციის ყველა ფორმა განათლების სისტემაში შრომით ურთიერთობებში. საქართველოს სახელმწიფო და კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში ამ მიმართულებით საკმაოდ გამოცდილება დაგროვდა. ეს მიდგომა განავითარა საქართველოს ორგანული კანონის საქართველოს შრომის კოდექსის მიღებამ.

ამასთან, საქართველოს სჭირდება ინსტიტუტების განვითარება, რაც მოგვცემს უმაღლესი განათლების სისტემის პოტენციალის ეფექტიან რეალიზებას. მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, განათლების გრძელვადიანი რეფორმის განხორციელება, რასაც ღიად უჭერს მხარს მსოფლიო ბანკიც.

საკვანძო სიტყვები: ინსტიტუტი, ინსტიტუციონალიზაცია, განათლების პოლიტიკა, უმაღლესი განათლება, ევროპული სტანდარტის განათლების სისტემა.

შესავალი

განათლების პოლიტიკა საქართველოს უსაფრთხოების პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მიმართულებაა, რომლის შემადგენელი ნაწილია უმაღლესი განათლება. მთავარია, რომ საქართველოში შეიქმნას ევროპული სტანდარტის განათლების სისტემა. მისი პრინციპები მე-19 საუკუნეში საფუძვლიანად დაამუშავეს ილია ჭავჭავაძემ და ნიკო ნიკოლაძემ. ამისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს განათლების სისტემის ჰარმონიზებას ევროპულ განათლებასთან, მეცნიერებასთან, მისი მიმართულების წესებთან, ინსტიტუტებთან და პრინციპებთან.

საქართველოს უმაღლესი განათლების განვითარებაში წამყვანი როლი უჭირავს ინსტიტუტების, ანუ მარეგულირებელი სამართლის ნორმების, დაწესებულებების, ფასეულობების, კულტურული ნიმუშების ერთობლიობას, საკუთრების ფორმებს. ინსტიტუტები სისტემაში პროგრესის დამკვიდრების, მისი მონყობის, ინსტიტუციონალიზაციის და ინსტიტუციონალიზმის აღიარებული მიმართულებაა.

ძირითადი ტექსტი

საქართველო 2005 წლის მაისში ბოლონიის პროცესს შეუერთდა, რომელიც მიზნად ისახავს ევროპის ქვეყნების განათლების სისტემების დაახლოებასა და ჰარმონიზაციას, ერთიანი ევროპული სივრცის შექმნას უმაღლესი განათლებისათვის. პროცესის მთავარი მიზანია, რომ ადამიანებმა და სახელმწიფოებმა მუდმივცვალებად და მზარდ ინტერნაციონალურ საზოგადოებაში განსაკუთრებით გააცნობიერონ უნივერსიტეტების როლი. აღნიშნული დოკუმენტის გაზიარების შედეგები აისახა საქართველოს უმაღლესი განათლების ახალ

ინსტიტუტებში. შეიცვალა საკუთრების ინსტიტუტები, უნივერსიტეტები ავტონომიური დაწესებულებები, ხოლო უნივერსიტეტში სწავლება და კვლევა ურთიერთისაგან განუყოფელი გახდა, რომლებიც ავითარებენ კვლევებსა და ინოვაციებს და მუდმივად მიისწრაფვიან უნივერსალური ცოდნისაკენ. უზრუნველყოფილია კვლევისა და სწავლებაში მასწავლებლების და სტუდენტების თავისუფლება, დაცულია მათ მიერ ისეთი გარემოთი სარგებლობა, რომელშიც შესაძლებელია კულტურისა და ცოდნის შექმნა. უნივერსიტეტები ხელს უწყობენ სტუდენტებისა და მასწავლებლების მობილობას. ამავდროულად, უნივერსიტეტები ეკვივალენტური სტატუსის, წოდებების, გამოცდებისა და სტიპენდიების მინიჭების ზოგად პოლიტიკას მიიჩნევენ მნიშვნელოვან ფაქტორად დღევანდელ პირობებში თავიანთი მისიის განსახორციელებლად.

● საქართველოში უმაღლესი განათლების მიზნებია ქართული და მსოფლიო კულტურის ღირებულებების ჩამოყალიბებისათვის ხელშეწყობა, პიროვნების ინტერესებისა და შესაძლებლობების შესატყვისი უმაღლესი განათლების მიღება,

● პიროვნული პოტენციალის რეალიზება, შიდა და საგარეო შრომის ბაზარზე უმაღლესი განათლების მქონე პირთა კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა, სამეცნიერო კვლევის პირობების შექმნა, უზრუნველყოფა და განვითარება,

● სტუდენტთა და აკადემიური პერსონალის მობილობის წახალისება.

აღნიშნული მიზნების მისაღწევად სახელმწიფო უზრუნველყოფს შესაბამისი ღონისძიებების გატარებას. კერძოდ კი, გათვალისწინებული მიზნების მისაღწევად უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება (რაც სხვებთან ერთად არის მნიშ-

THE NEW ECONOMIST / ახალი ეკონომისტი

ენელოგანი) უზრუნველყოფს:

- უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობასა და ღიაობას,
- აკადემიურ თავისუფლებას,
- უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას მთელი სიცოცხლის განმავლობაში,
- აკადემიური პერსონალის, სამეცნიერო პერსონალისა და სტუდენტთა მონაწილეობას განვითარების მიღებისა და მისი შესრულების კონტროლის პროცესში,
- უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მართვის და ამ დაწესებულებაში კონკურსების საჯაროობასა და გამჭვირვალობას,
- უმაღლესი განათლების სფეროში ყოველგვარი დისკრიმინაციის აკრძალვას, მათ შორის, აკადემიური, ეთნიკური, სოციალური ან რელიგიური კუთვნილების ან/და შეხედულების, სქესისა და სხვა ნიშნით.

განათლების რეფორმირებულმა სისტემამ, ბაკალავრიატმა, მაგისტრატურამ და დოქტორანტურამ, უნივერსიტეტებში, სასწავლო უნივერსიტეტებსა და კოლეჯებში საქართველოს მოქალაქეებს უნდა მისცეს საშუალება, მაქსიმალურად გამოიყენონ თავიანთი შესაძლებლობები და იყვნენ კონკურენტუნარიანი საქართველოსა და მსოფლიოს შრომის ბაზრებზე. ამ მიზნით დიდი მნიშვნელობა აქვს უმაღლესი განათლების სისტემის დახვეწასა და განვითარებას. ხარისხიანი უმაღლესი განათლების ხელშეწყობა საქართველოს სამეცნიერო პოტენციალის გაზრდისა და ეკონომიკის წინსვლის ერთ-ერთი წინაპირობაა. ასევე მნიშვნელოვანია სამეცნიერო კვლევებისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავება. თავდაპირველად უმაღლესი განათლების შესახებ საქართველოს კანონში ხისტი, საფრთხის შემცველი ჩანაწერი არსებობდა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების აკადემიური პერსონალის შრომითი ურთიერთობის შესახებ. ამ შემთხვევაში ჩვენ ვგულისხმობთ იმას, რომ სახელმწიფოს მიერ დაფუძნებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების აკადემიურ თანამდებობაზე არ შეიძლება არჩეული ყოფილიყო 65 წელს მიღწეული პირი, ხოლო აკადემიურ თანამდებობაზე მყოფი პირი, რომელმაც მიაღწია 65 წელს, აკადემიური თანამდებობიდან განთავისუფლდებოდა აკადემიურ თანამდებობაზე არჩევის ვადის გასვლის შემდეგ.

კანონის ზემოაღნიშნული ჩანაწერი ქმნიდა საფრთხეს, რომ 65 წელს მიღწეულ პერსონალს,

რომელმაც მიიღო სათანადო ცოდნა და დააგროვა დიდი გამოცდილება, აღარ ექნებოდა შესაძლებლობა მიეღო კონკურსში მონაწილეობა და დაეკავებინა საკონკურსო აკადემიური თანამდებობა. აღნიშნულმა ნორმამ შემდეგში ევოლუცია განიცადა. ამჟამად კანონით გამოწვევის შეიძლება დადგინდეს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების წესდებით.

ახლა უკვე როგორც წესი, აღნიშნული ასაკის პერსონალის კონკურსში დაშვების შესაძლებლობებს წყვეტს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების აკადემიური საბჭო. ასეთი ცვლილება დროული და გამართლებული იყო. ისეთ პირობებში, როდესაც არ არსებობდა მონესრიგებული, სოციალურ დაცულობაზე ორიენტირებული სისტემა, ასევე, რაიმე ნათლად გამოკვეთილი პრიორიტეტები, ეს მნიშვნელოვანი გამოწვევა იყო. აღსანიშნავია, რომ ასეთი ასაკობრივი შეზღუდვა არაა დაწესებული ესტონეთში, ლატვიაში, ლიეტუვაში, ევროკავშირის სხვა და პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. ევროკავშირის ქვეყნებში თვითონ აკადემიური პერსონალი იღებს გადაწყვეტილებას საპენსიო ასაკის მიღწევის შემდეგ გავიდეს თუ არა პენსიაზე, სადაც თითქმის არანაკლებ თანხას მიიღებს, ვიდრე ის იღებდა ხელფასს აკადემიურ თანამდებობაზე მუშაობის შედეგად. მთავარია რომ აკადემიური თანამდებობის დაკავება მოხდეს მხოლოდ ღია კონკურსის წესით, რომელიც უნდა შეესაბამებოდეს გამჭვირვალობის, თანასწორობისა და სამართლიანი კონკურენციის პრინციპებს. საქართველოს სახელმწიფო და კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში ამ სფეროში საკმაო გამოცდილება დაგროვდა.

ეს მიდგომა განავითარა საქართველოს ორგანული კანონის საქართველოს შრომის კოდექსის მიღებაში. ახალი ნორმის მიხედვით კოდექსმა დააკანონა, რომ შრომითი ურთიერთობა წარმოიშობა მხარეთა თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე, ნების თავისუფალი გამოვლენის შედეგად მიღწეული შეთანხმებით. ძალზე მნიშვნელოვანია ასევე, რომ შრომით და წინასახელშეკრულებო ურთიერთობებში, მათ შორის, ვაკანსიის შესახებ განცხადების გამოქვეყნებისას და შერჩევის ეტაპზე, აკრძალულია ნებისმიერი სახის დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, ენის, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილების, ეროვნების, წარმოშობის, ქონებრივი ან ნოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის, ასაკის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, შეზღუდული შესაძლებლობის, რელიგიური, საზოგადოებრივი, პოლიტიკური ან სხვა გაერთიანებისადმი, მათ შო-

რის, პროფესიული კავშირისადმი, კუთვნილების, ოჯახური მდგომარეობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების გამო ან სხვა ნიშნით.

უმაღლესი განათლების ხარისხის საქართველოში ხარისხის უზრუნველყოფის შესაბამისი ნორმებით რეგულირდება. უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში სასწავლო და სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის, აგრეთვე მისი პერსონალის პროფესიული განვითარების ხარისხის სისტემატური შეფასების მიზნით არსებობს ხარისხის უზრუნველყოფის მექანიზმი, მათ შორის, ძირითად საგანმანათლებლო ერთეულში, რომელიც მოქმედებს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების წესდების შესაბამისად. საზღვარგარეთის ქვეყნებისა და მათი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შესაბამის სამსახურებთან კავშირის საფუძველზე ყალიბდება ხარისხის კონტროლის გამჭვირვალობა და მათი უზრუნველყოფის მეთოდოლოგია.

საქართველოდან უნივერსიტეტების სხვადასხვა მსოფლიო რეიტინგებში ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი ხვდებიან. ერთერთი მნიშვნელოვანი მსოფლიო რეიტინგია QS World University Rankings, რომელიც უნივერსიტეტების რეიტინგის შედგენის მიზნით იყენებს შემდეგ ინდიკატორებს: აკადემიური რეპუტაცია, დამსაქმებელთა შორის რეპუტაცია, სტუდენტებისა და პერსონალის თანაფარდობა, პერსონალის ციტირების მაჩვენებელი, უცხოელი პერსონალი, უცხოელი სტუდენტები. შესაბამისად, რანჟირება ფარავს უნივერსიტეტის სწავლა-სწავლების, კვლევისა და ინტერნაციონალიზაციის, უნივერსიტეტის რეპუტაციის შეფასებას.

QS World University Rankings - ის 2021 წლის მსოფლიოს უნივერსიტეტების საუკეთესო ათასეულში თსუ 601-650 პოზიციაზე იყო. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი QS World University Rankings - ის 2022 წლის რანჟირებაში 30 ადგილით დანინაურდა და 571-580-ე პოზიციას იკავებს. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი კვლავ ერთადერთი უნივერსიტეტია სამხრეთ კავკასიიდან, რომელიც უკვე მეორე წელია წარმოდგენილია QS World University Rankings - ის რანჟირებაში. QS World University Rankings მსოფლიო უნივერსიტეტების 2022 წლის რანჟირებას სათავეში მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტი (MIT) უდგას.

საქართველოს განათლების და მათ შორის უმ-

აღლესი განათლების სასურველი დონის მიღწევა მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის და შესაბამისად განათლების დაფინანსების ზრდაზე. ამიტომ ქვეყნის ეკონომიკური გაძლიერებაზე, მის სწრაფ ზრდაზე მნიშვნელოვანწილად იქნება დამოკიდებული მთლიანად განათლების სფეროს, მათ შორის უმაღლესი განათლების დონის ამაღლება.

საქართველოს სტრატეგიული პარტნიორების - აშშ-ს, ნატოს, ევროკავშირის, დიდი ბრიტანეთის - დახმარებით არის შესაძლებლობები, რომ ქვეყანაში ამაღლდეს უმაღლესი განათლების დონე. აღნიშნულის რეალურ შესაძლებლობას განაპირობებს:

- ევროკავშირთან უვიზო მიმოსვლა,
- საქართველოს კანონმდებლობით შემოღებული ორმაგი მოქალაქეობა,

● ევროპაში გაცვლითი პროგრამებით სტუდენტთა გაგზავნის ფართო შესაძლებლობები, იქ სწავლისას საქართველოდან წასულ სტუდენტებზე იგივე ტარიფების დაწესება, როგორც ევროკავშირის მოქალაქეებზე.

● აღსანიშნავია „ერასმუსის“ პროგრამა, რომლითაც ჩვენს მოქალაქეებს ევროპაში განათლების მიღების უპრეცედენტო შესაძლებლობები აქვთ, ანუ ზუსტად ისეთივე, როგორც ევროპელებს.

● ამ ყველაფერს კიდევ უნდა მიემატოს ის, რომ საქართველომ შეძლო და კოვიდის პირობებში დააარსა ქუთაისის საერთაშორისო უნივერსიტეტი.

აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო ბანკთან 25-წლიანი თანამშრომლობის განმავლობაში, ჩვენს ქვეყანაში ბანკის 100-ზე მეტ პროექტში, დაახლოებით, 4.3 მლრდ აშშ დოლარის მოცულობის ინვესტიცია განხორციელდა.

დღესდღეობით უმაღლესი განათლება საქართველოში დგას გამონვევის წინაშე, რომ მისი მიღება უმნიშვნელოდ ზრდიდეს დასაქმების შანსს, აუმჯობესებდეს სახელფასო დანამატს და მეტად შეესაბამებოდეს შრომის ბაზრის მოთხოვნებს. ეს განაპირობებს იმას, რომ ხარისხიანი განათლების მიღების მიზნით საზღვარგარეთ წასული ქართველი სტუდენტების რიცხვი იზრდება.

საერთაშორისო რეიტინგები აჩვენებს, რომ საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემის მთავარი გამონვევაა შიდა კონფლიქტი, ეკონომიკური პრობლემები საგანმანათლებლო პროგრამების დაფინანსებაში. მნიშვნელოვანია სტუდენტების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობის, ცხოვრების პირობების, სწავლასთან და საერთაშორისო მობილობასთან დაკავშირებული საკითხები.

დასკვნა

მიუხედავად მნიშვნელოვანი წინსვლისა, საქართველოს სჭირდება ინსტიტუტების ისეთი შემდგომი განვითარება, რაც მოგვცემს უმაღლესი განათლების სისტემის პოტენციალის ეფექტიან რეალიზებას. ეს შესაძლებელია განათლების გრძელვადიანი რეფორმით. სწორედ ასეთ პროექტებს უჭერს მხარს მსოფლიო ბანკი საქართველოში.

ამერიკული და ევროპული განათლების გამოცდილება კონკურენტუნარიანი, წარმატებული კარიერის აუცილებელ პირობად მიიჩნევენ - თვით-დისციპლინას, შრომისმოყვარეობას და სწორი სტრატეგიის არჩევას. ცხადია, შრომის გარეშე ვერსად ვერაფერს ვერ მიაღწევთ. ამიტომ, უმნიშვნელოვანესია, პრაქტიკა, საკუთარ თავზე მუშაობა, რადგან ნებისმიერ ადამიანს, ნებისმიერ პოზიციაზე მაქსიმუმი მოეთხოვება. ადამიანს, ასევე, უნდა შეეძლოს დასახული მიზნისკენ სტრატეგიულად, მიზანმიმართულად სვლა და სწორად განსაზღვრა, თუ რა ეტაპზე რა არის საჭირო.

მნიშვნელოვანია მოსწავლეებსა და სტუდენტებს გაუზიაროთ მოტივაცია, რომ ისინი დაენაფონ სწავლას და ცოდნას დამოუკიდებლად დაეუფლონ. მათ პრობლემების გადაჭრა უნდა შეეძლოს და არა ინსტრუმენტების გამოყენება. ბევრად უფრო ეფექტური იქნება, როდესაც ისინი თავად მიხვდებიან, თუ რატომ სჭირდებათ მათ ინსტრუმენტები. თანამედროვე პროგრამების ერთ-ერთი მთავარი მიზნის ის არის, რომ ისინი ხშირად საგანს უღრმავდებიან, საფუძვლების, ძირითადი იდეებისა

და სადავო საკითხების მკაფიოდ ახსნის გარეშე. მნიშვნელოვანია, რომ ცოდნა განიხილებოდეს, როგორც სემანტიკური ხე. პირველ რიგში უნდა გავიგოთ ფუნდამენტური პრინციპები - ეს ხის ღერო და დიდი ტოტებია. მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა გადავიდეთ ფოთლებზე (დეტალები). წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ არაფერი ექნებათ ჩამოსაკიდებელი. ცოდნის ამჟამინდელი ტესტების სახით შემონახვა არა მხოლოდ არ იძლევა შედეგს, არამედ მავნე ზეგავლენას ახდენს სწავლაზე. თავისთავად, ცოდნის შემონახვა საჭიროა, მაგრამ არა გადაჭარბებულად ტესტური დავალებების სახით. პრესტიჟულად ისეთი კურსები შეიძლება ჩაითვალოს, სადაც ასწავლიან აზროვნებას და უკუკავშირისთვის საჭირო უნარებს უყალიბებენ, როდესაც საკუთარი შეცდომების მიუკერძოებლად გაანალიზება შეუძლიათ.

მსოფლიო ბანკის აღმასრულებელ დირექტორთან საბჭომ 2019 წლის 29 მაისს დაამტკიცა, და 18 ივნისს ხელი მოეწერა დაფინანსების ხელშეკრულებას საქართველოში განათლების რეფორმის პროექტის ფარგლებში. პროექტი სრულ შესაბამისობაშია მსოფლიო ბანკის საქართველოსთან პარტნიორობის 2019-2022 წლების სტრატეგიასთან და ხელს უწყობს საქართველოს მთავრობას 2018-2023 წლებში განათლების რეფორმის დღის წესრიგის განხორციელებაში. მნიშვნელოვანია იმ სხვაობის შემცირება, რომელიც სწავლის შედეგებსა და შრომის ბაზრის მოლოდინებს შორის არსებობს კადრების კვალიფიციურობის თვალსაზრისით.

REFERENCES:

1. Sichinava, A., Chikava, M., Veshapidze, S., Sekhniashvili, D., Pailodze, N., (2013). Realities of internationalization of higher education in Georgia. *PRADEC Conference. Internationalisation in Higher Education: Evaluating concepts, challenges and strategies, 25-26 April, 2013 Proceedings* Volume 2 | Issue 1 | August 2013 |pp.95-98
2. Veshapidze, S., Zubiashvili, T., (2020). About the Origins of Modern Geoeconomic Foundations of Georgia. *Ecoforum Journal* 9 (2).
3. Veshapidze, S., (2017). THE TRADITIONS ORIENTATED ON EUROPEAN VALUES IN GEORGIA. *Sciences of Europe*. VOL 4, No 13 (13)
4. Veshapidze, Sh., Karalashvili, Sh., (2018). Pension Reform in Georgia. *Refereed International Journal Ecoforum*. Vol. 7. №2.
5. Veshapidze, S., Darbaidze, M., Beridze, T., (2016). Euro-Atlantic values: what tie up us. *Universal*. pp. 230-235.
6. Veshapidze, S., (2020). Religion and national values in Georgia. *International Scientific Collection*, Volume 3, pp. 33-36.
7. Veshapidze, S., Mchedlishvili, Z., (2020). From Ilia Chavchavadze's Economic Views: Competition, Private Property and International Trade. *Ecoforum Journal* 9 (2).

8. Veshapidze S., Babuadze N., Beridze T., EUROPEAN VALUES AND CHOICE OF GEORGIA (HUMAN DIGNITY, LAWFUL SOVEREIGNTY, DEMOCRACY AND WELLBEING). ACTUAL PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES. (10-11 July, 2015). PUBLISHING HOUSE OF PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY. Tbilisi, 2015, pp. 79-83.
9. Zoidze, G., (2021). Basic Paradigms of Institutional Economics. *Universali, Tbilisi*. p. 202
10. Zoidze, G., (2020). GEORGIAN AGRO-SPHERE DEVELOPMENT PRIORITIES AND WAYS OF CARRYING OUT SOME IMPROVEMENTS. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna*, (2 (69)), 55-71. DOI: 10.26399/meip.2(69).2020.10/g.zoidze
11. Zoidze, G., (2020). Risks Caused by Pandemics and Anti-crisis Management. *Ivane Javakishvili Tbilisi State University, Paata Gugushvili Institute of Economics, Proceedings of Materials of International Scientific Conference Dedicated to the 115th Birth Anniversary of Academician Paata Gugushvili*, 190-195
12. Galt & Taggart, Education Sector in Georgia. Georgia Education, Sector Review July 28, 2020. Bochorishvili E., Peranidze N. (In Georgian) Available at: <https://galtandtaggart.com/upload/reports/14673.pdf> (Accessed: 1st July 2021).
13. International Bank for Reconstruction and Development / World Bank, 2020. Survival, Learning, Prosperity: A Strategic Investment in Human Capital for Georgia's Potential Development. (In Georgian) Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/217471597681506927/Survive-Learn-Thrive-Strategic-Human-Capital-Investments-to-Unlock-Georgias-Potential.pdf> (Accessed: 1st July 2021).
14. Legislative Herald of Georgia, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. (In Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0> (Accessed: 1st July 2021).
15. Legislative Herald of Georgia, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (In Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1483577?publication=0> (Accessed: 1st July 2021).
16. Legislative Herald of Georgia, European Social Charter (Revised) Strasbourg, 3.V. 1996 (in Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1392164?publication=0> (Accessed: 1st July 2021).
17. Legislative Herald of Georgia, Law of Georgia on Higher Education. (In Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32830?publication=85>. (Accessed: 1st July 2021).
18. Legislative Herald of Georgia, Organic Law of Georgia Labor Code of Georgia. (In Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/document/view/1155567?publication=10> (Accessed: 1st July 2021).
19. Legislative Herald of Georgia, Constitution of Georgia. (In Georgian) Available at: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36> (Accessed: 1st July 2021).
20. Ministry of Education and Science of Georgia, project "Innovation, Inclusive Education and Quality". (In Georgian) Available at: <https://mes.gov.ge/content.php?id=10452&lang=geo> (Accessed: 1st July 2021).
21. Society and banks, education for economic growth. (In Georgian) Available at: <http://sab.ge/ge/news/880-ganatileba-ekonomikuri-zrdistvis> (Accessed: 1st July 2021).
22. UN, Universal Declaration of Human Rights, 60th Anniversary, Special Edition 1948-2008. (In Georgian) Available at: <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/aqtebi3.pdf> (Accessed: 1st July 2021).
23. United Nations General Assembly Resolution A / RES / 70/1 of 25 September 2015 - "Transforming Our World: A 2030 Agenda for Sustainable Development". (In Georgian) Available at: <https://undocs.org/A/RES/70/1> (Accessed: 1st July 2021).